Μη ορθόδοξες προσεγγίσεις περί Θεού

π. Ανδρέας Γκατζέλης

Εισαγωγή

Η αντίληψη για τον Θεό δεν είναι ίδια σε όλες τις θρησκευτικές παραδόσεις. Η Ορθόδοξη Εκκλησία ομολογεί τον Τριαδικό Θεό, όπως μας Τον αποκάλυψε ο Ιησούς Χριστός. Μέσα από αυτή την αποκάλυψη, ο άνθρωπος γνωρίζει τον Θεό ως Πατέρα και μαθαίνει να εμπιστεύεται την αγάπη Του.

Σε ορισμένες δυτικές χριστιανικές ομολογίες, καίτοι αποδέχονται με τους δικούς του όρους την Αγία Τριάδα, συναντούμε διαφορετικές ερμηνείες της θείας αποκαλύψεως, ιδιαίτερα σε ζητήματα που αφορούν τη θεία χάρη και τη σωτηρία του ανθρώπου. Στις παραχριστιανικές ομάδες διατυπώνονται άλλες αντιλήψεις για τον Θεό και τη σχέση Του με τον άνθρωπο, ενώ στη Θεοσοφία, στον αποκρυφισμό και σε ορισμένα ρεύματα της Νέας Εποχής το θείο παρουσιάζεται συχνά ως απρόσωπη δύναμη ή ενέργεια.

Οι διαφορές αυτές έχουν ιδιαίτερη σημασία, καθώς επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο ο άνθρωπος αντιλαμβάνεται τον εαυτό του, τη σχέση του με τους συνανθρώπους του, τη στάση του απέναντι στις δυσκολίες της ζωής και στον θάνατο, καθώς και τον βαθύτερο σκοπό της υπάρξεώς του.

1. Η ικανοποίηση της θείας δικαιοσύνης κατά τον Άνσελμο Καντερβουρίας

Τη θεωρία της ικανοποιήσεως της θείας δικαιοσύνης διατύπωσε συστηματικά τον 11ο αιώνα ο Άνσελμος Καντερβουρίας, στο έργο του *Cur Deus Homo (Γιατί ο Θεός έγινε άνθρωπος)*. Σύμφωνα με τη διδασκαλία του, ο άνθρωπος οφείλει να υπακούει στον Θεό που τον δημιούργησε. Όταν παραβαίνει το θέλημά Του, προσβάλλει τη θεία δικαιοσύνη και δημιουργεί ένα χρέος που πρέπει να εξοφληθεί. Επειδή ο Θεός έχει άπειρη αξία και μεγαλοπρέπεια, η προσβολή αυτή έχει τόσο μεγάλη βαρύτητα, ώστε ο πεπερασμένος άνθρωπος αδυνατεί να προσφέρει την απαιτούμενη ικανοποίηση της θείας δικαιοσύνης. Ούτε η μετάνοια ούτε οι καλές πράξεις αρκούν για την εξόφληση του χρέους. Έτσι, σύμφωνα με τον

Άνσελμο, ο αμαρτωλός αδυνατεί να εξοφλήσει με τις δικές του δυνάμεις το χρέος που δημιούργησε[1].

Η αδυναμία αυτή της εξόφλησης του χρέους εξηγεί γιατί ο Άνσελμος θεωρεί αναγκαία την ενανθρώπηση του Υιού του Θεού. Επειδή ο άνθρωπος δημιούργησε το χρέος, ο ίδιος οφείλει να το εξοφλήσει. Η εξόφλησή του, όμως, απαιτεί μια προσφορά που υπερβαίνει κάθε ανθρώπινη δυνατότητα. Γι' αυτό μόνο ο Χριστός, ως αληθινός Θεός και αληθινός άνθρωπος, μπορεί να προσφέρει την απαιτούμενη ικανοποίηση. Ως άνθρωπος οφείλει να υπακούει στο θέλημα του Θεού, αλλά, επειδή είναι αναμάρτητος, δεν οφείλει να πεθάνει. Προσφέρει, λοιπόν, ελεύθερα τη ζωή Του και η θυσία Του αποκτά, σύμφωνα με τον Άνσελμο, ανυπολόγιστη αξία. Με τον τρόπο αυτόν προσφέρεται η απαιτούμενη ικανοποίηση και ανοίγει ο δρόμος για τη σωτηρία του ανθρώπου[2].

Η θεωρία αυτή περιγράφει τη σωτηρία κυρίως με όρους χρέους, ικανοποιήσεως και εξοφλήσεως. Ο Άνσελμος συνδέει την αμαρτία με την προσβολή της τιμής που ο άνθρωπος οφείλει στον Θεό, χωρίς να υποστηρίζει ότι ο Θεός υφίσταται πραγματική βλάβη. Όταν όμως η διδασκαλία αυτή παρουσιάζεται αποκλειστικά με δικανικούς όρους, υπάρχει ο κίνδυνος ο άνθρωπος να σχηματίσει την εικόνα ενός Θεού που απαιτεί πρώτα την εξόφληση του χρέους για να συγχωρήσει. Μια τέτοια μονόπλευρη παρουσίαση καλλιεργεί τον φόβο και την ενοχή και δυσκολεύει την εμπιστοσύνη στην πατρική αγάπη του Θεού[3].

---

[1] Anselmus Cantuariensis, *Cur Deus Homo*, βιβλ. Α', κεφ. 11–12, 19–21, αγγλική μετάφραση, *Internet Medieval Sourcebook*, Fordham University, διαθέσιμο στο: https://sourcebooks.fordham.edu/basis/anselm-curdeus.asp (ημερομηνία ανάκτησης: 12 Νοεμβρίου 2026)· πρβλ. Βασίλειος Α. Γεωργόπουλος, «Η Ικανοποίηση της θείας δικαιοσύνης στον δυτικό χριστιανισμό», *Εφημέριος* 74, τεύχ. 6 (Νοέμβριος–Δεκέμβριος 2025), σ. 37–38.

[2] Anselmus Cantuariensis, *Cur Deus Homo*, βιβλ. Β', κεφ. 6–7, 10–11, 18–19, διαθέσιμο στο: https://sourcebooks.fordham.edu/basis/anselm-curdeus.asp· πρβλ. Βασίλειος Α. Γεωργόπουλος, ό.π., σ. 37–38, διαθέσιμο στο: https://ecclesiagreece.gr/greek/press/efimerios/efimerios_2025_noembrios_decembrios.pdf (ημερομηνία ανάκτησης: 12 Νοεμβρίου 2026).

[3] Anselmus Cantuariensis, *Cur Deus Homo*, βιβλ. Α', κεφ. 13–15, διαθέσιμο στο: https://sourcebooks.fordham.edu/basis/anselm-curdeus.asp· πρβλ. Βασίλειος Α. Γεωργόπουλος, ό.π., σ. 39, σχετικά με τις διαφορετικές ερμηνείες της θεωρίας της ικανοποιήσεως. Η αναφορά στις πιθανές ποιμαντικές συνέπειες αποτελεί θεολογική αξιολόγηση και όχι αυτούσια θέση του Ανσέλμου (ημερομηνία ανάκτησης: 12 Νοεμβρίου 2026).

2. Ο απολυτος προορισμός στη μεταρρυθμισμένη θεολογία

Μία από τις σημαντικότερες θεολογικές διαφορές ανάμεσα στην Ορθόδοξη Εκκλησία και στη Μεταρρυθμισμένη προτεσταντική παράδοση αφορά τον τρόπο με τον οποίο κατανοείται η σωτηρία του ανθρώπου και η σχέση της θείας χάριτος με την ανθρώπινη ελευθερία. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η διδασκαλία του απόλυτου προορισμού, όπως διατυπώνεται στην Ομολογία του Westminster (1646), ένα από τα σημαντικότερα κείμενα της μεταρρυθμισμένης θεολογίας στον Αγγλικό χώρο.

Η Ομολογία του Westminster περιγράφει τη σωτηρία του ανθρώπου με όρους δικανικούς. Σύμφωνα με τη διδασκαλία της, ο άνθρωπος, εξαιτίας της αμαρτίας του, βρίσκεται ένοχος απέναντι στον Θεό. Ο Χριστός, με την υπακοή και τον θάνατό Του, εξοφλεί το χρέος εκείνων που δικαιώνονται και ικανοποιεί πλήρως τη θεία δικαιοσύνη. Ο Θεός συγχωρεί τις αμαρτίες τους και τους δέχεται ως δικαίους μέσω της πίστεως στον Χριστό. Η δικαίωση επομένως δεν εξαρτάται από τα έργα του ανθρώπου[4].

Η ίδια Ομολογία συνδέει τη σωτηρία με την προαιώνια εκλογή του Θεού. Διδάσκει ότι, πριν ακόμη δημιουργήσει τον κόσμο, ο Θεός επέλεξε ορισμένους ανθρώπους για τη σωτηρία, τους οποίους ονομάζει «εκλεκτούς». Η επιλογή αυτή δεν εξαρτάται από την πίστη ή τις καλές πράξεις τους. Για τους υπόλοιπους, η Ομολογία διδάσκει ότι ο Θεός δεν τους συμπεριέλαβε στους εκλεκτούς και τους προόρισε για καταδίκη. Η εκλογή, επομένως, στηρίζεται αποκλειστικά στην απόφαση του Θεού[5].

Η προαιώνια αυτή εκλογή καθορίζει και τον τρόπο με τον οποίο ο άνθρωπος οδηγείται στην πίστη. Σύμφωνα με την Ομολογία, το Άγιο Πνεύμα ανακαινίζει τη θέληση των εκλεκτών και τους οδηγεί στον Χριστό. Εκείνοι ανταποκρίνονται επειδή η θεία χάρη τούς έχει ήδη καταστήσει πρόθυμους να δεχθούν το κάλεσμα του Θεού. Αντίθετα, όσοι δεν έχουν εκλεγεί μπορεί να ακούσουν το Ευαγγέλιο, αλλά δεν λαμβάνουν αυτή την ιδιαίτερη κλήση και δεν οδηγούνται στη σωτηρία. Εδώ ανακύπτει ένα ουσιαστικό θεολογικό ερώτημα: πώς μπορεί να κατανοηθεί η ελεύθερη

---

[4] Westminster Assembly, *The Westminster Confession of Faith* (1646), κεφ. XI, «Of Justification», §§ 1–3, ηλεκτρονική έκδοση: Orthodox Presbyterian Church, διαθέσιμο στο: https://www.opc.org/wcf.html (ημερομηνία ανάκτησης: 11 Νοεμβρίου 2026).

[5] Westminster Assembly, *The Westminster Confession of Faith* (1646), κεφ. III, «Of God's Eternal Decree», §§ 3–7, ηλεκτρονική έκδοση: Orthodox Presbyterian Church, διαθέσιμο στο: https://www.opc.org/wcf.html (ημερομηνία ανάκτησης: 11 Νοεμβρίου 2026).

ανταπόκριση του ανθρώπου, όταν η σωτηρία ή η απώλειά του έχει ήδη καθοριστεί προαιωνίως;[6]

3. Η δικαίωση της θείας κυριαρχίας στη διδασκαλία των Μαρτύρων του Ιεχωβά

Κεντρική θέση στη διδασκαλία των Μαρτύρων του Ιεχωβά κατέχει το λεγόμενο «επίμαχο ζήτημα της παγκόσμιας κυριαρχίας». Σύμφωνα με την Εταιρεία «Σκοπιά», ο διάβολος αμφισβήτησε το δικαίωμα του Θεού να κυβερνά τον κόσμο. Υποστήριξε ότι η διακυβέρνησή Του δεν είναι δίκαιη και άφησε να εννοηθεί ότι οι άνθρωποι θα μπορούσαν να ζήσουν καλύτερα χωρίς την εξουσία Του. Ισχυρίστηκε ακόμη ότι οι άνθρωποι υπηρετούν τον Θεό από συμφέρον και ότι θα Τον εγκατέλειπαν αν αντιμετώπιζαν μεγάλες δοκιμασίες[7]. Σύμφωνα με τη διδασκαλία της «Σκοπιάς», ο Θεός επέτρεψε στον διάβολο να ασκεί την εξουσία του στον κόσμο για χιλιάδες χρόνια, ώστε να αποδειχθεί αν οι άνθρωποι μπορούν να ζήσουν καλύτερα χωρίς τη διακυβέρνηση του Θεού και αν θα παραμείνουν πιστοί σε Αυτόν ακόμη και μέσα στις δοκιμασίες[8].

Η δικαίωση της κυριαρχίας του Ιεχωβά θεωρείται από την Εταιρεία «Σκοπιά» σημαντικότερη από τη σωτηρία του ανθρώπου. Στο βιβλίο *Οι Μάρτυρες του Ιεχωβά – Διαγγελείς της Βασιλείας του Θεού* αναφέρεται ότι «ο πρωταρχικός σκοπός του Ιεχωβά είναι, όχι η σωτηρία των ανθρώπων, αλλά η δικαίωση του δικού του ονόματος». Το ίδιο βιβλίο διευκρινίζει ότι η δικαίωση του ονόματος του Θεού ταυτίζεται με τη δικαίωση της κυριαρχίας Του[9]. Επομένως, η αποκατάσταση της υπόληψης

---

[6] Westminster Assembly, *The Westminster Confession of Faith* (1646), κεφ. X, «Of Effectual Calling», §§ 1–2, 4· κεφ. XI, «Of Justification», § 4, ηλεκτρονική έκδοση: Orthodox Presbyterian Church, διαθέσιμο στο: https://www.opc.org/wcf.html (ημερομηνία ανάκτησης: 11 Νοεμβρίου 2026).

[7] Watch Tower Bible and Tract Society, *Ενόραση στις Γραφές*, τόμ. 2, λήμμα «Κυριαρχία», ενότητες «Το επίμαχο ζήτημα» και «Οι υπηρέτες του Θεού κατηγορούνται για ιδιοτέλεια», Διαδικτυακή Βιβλιοθήκη της Σκοπιάς, διαθέσιμο στο: https://wol.jw.org/el/wol/d/r11/lp-g/1200004195 (ημερομηνία ανάκτησης: 12 Νοεμβρίου 2026).

[8] Στο ίδιο, ενότητες «Οι υπηρέτες του Θεού κατηγορούνται για ιδιοτέλεια» και «Τακτοποίηση του ζητήματος, μια ζωτική ανάγκη», διαθέσιμο στο: https://wol.jw.org/el/wol/d/r11/lp-g/1200004195 (ημερομηνία ανάκτησης: 12 Νοεμβρίου 2026).

[9] Watch Tower Bible and Tract Society, *Οι Μάρτυρες του Ιεχωβά—Διαγγελείς της Βασιλείας του Θεού* (1993), κεφ. 12, «Το Μεγάλο Πλήθος θα Ζήσει στον Ουρανό ή στη Γη;», ενότητα «“Πρόβατα” στα Δεξιά του Χριστού», αναφορά στα τεύχη της *Σκοπιάς* της 1ης και 15ης Σεπτεμβρίου 1935, Διαδικτυακή Βιβλιοθήκη της Σκοπιάς, διαθέσιμο στο:

του Θεού απέναντι στην αμφισβήτηση του διαβόλου αποκτά πρωτεύουσα θέση στη διδασκαλία της συγκεκριμένης ομάδας.

Η προτεραιότητα αυτή συνδέεται και με τον σκοπό της ελεύσεως και του θανάτου του Χριστού. Σε άρθρο του περιοδικού «Σκοπιά» του 1965 αναφέρεται ότι ο Χριστός, με τον θάνατό Του, εκπλήρωσε τον πρωταρχικό σκοπό για τον οποίο ήρθε στη γη: να δικαιώσει το όνομα του Πατέρα Του. Το ίδιο άρθρο αναγνωρίζει ότι ο Χριστός προσέφερε επίσης τη ζωή Του ως λύτρο για τη σωτηρία των ανθρώπων[10]. Έτσι, η θυσία του Χριστού παρουσιάζεται πρωτίστως ως δικαίωση του ονόματος του Ιεχωβά, ενώ η σωτηρία του ανθρώπου αποτελεί δευτερεύοντα σκοπό της.

Η αντίληψη αυτή δημιουργεί έναν ουσιαστικό προβληματισμό για τον τρόπο με τον οποίο παρουσιάζεται η σχέση του Θεού με τον άνθρωπο. Η ενανθρώπηση και η σταυρική θυσία του Χριστού συνδέονται πρωτίστως με την ανάγκη να απαντηθεί η αμφισβήτηση της θείας κυριαρχίας. Παράλληλα, οι πιστοί καλούνται με την υπακοή και την αφοσίωσή τους να συμβάλουν στη δικαίωση του Θεού. Η θεολογική αυτή προτεραιότητα επηρεάζει τον τρόπο με τον οποίο κατανοούνται ο σκοπός της ενανθρωπήσεως, η σημασία του Σταυρού και η σωτηρία του ανθρώπου.

4. Η «αρπαγή» της Εκκλησίας και το σταυρικό φρόνημα

Η λεγόμενη «αρπαγή της Εκκλησίας» αποτελεί σημαντική διδασκαλία ορισμένων πεντηκοστιανών κοινοτήτων. Σύμφωνα με αυτή την αντίληψη, ο Χριστός θα έρθει για να παραλάβει τους πιστούς Του, στα έσχατα χρόνια, πριν από μια περίοδο μεγάλων δοκιμασιών, την οποία ονομάζουν «Μεγάλη Θλίψη». Οι πιστοί που έχουν πεθάνει θα αναστηθούν και μαζί με όσους ζουν θα συναντήσουν τον Χριστό στον ουρανό. Όσοι δεν συμμετάσχουν στην αρπαγή θα παραμείνουν στη γη και θα αντιμετωπίσουν τις δοκιμασίες που θα ακολουθήσουν. Έτσι, η

---

https://wol.jw.org/el/wol/d/r11/lp-g/1101993014 (ημερομηνία ανάκτησης: 12 Νοεμβρίου 2026).

[10] Watch Tower Bible and Tract Society, «Fulfilling the New Commandment of Love», *The Watchtower Announcing Jehovah's Kingdom*, 1 Απριλίου 1965, σ. 207–213, § 17, Διαδικτυακή Βιβλιοθήκη της Σκοπιάς, διαθέσιμο στο: https://wol.jw.org/en/wol/d/r1/lp-e/1965243 (ημερομηνία ανάκτησης: 12 Νοεμβρίου 2026). Η διατύπωση αποδίδει στα ελληνικά το νόημα του αγγλικού πρωτοτύπου.

αρπαγή παρουσιάζεται ως ένας τρόπος ιδιαίτερης προστασίας των πιστών από τα δεινά της Μεγάλης Θλίψης[11].

Η προσδοκία της «αρπαγής» κατέχει σημαντική θέση και στο κήρυγμα της ελληνικής πεντηκοστιανής κοινότητας «Ελευθέρα Αποστολική Εκκλησία Πεντηκοστής»[12]. Ο ιδρυτής της, Λεωνίδας Φέγγος, συνδέει την αναμονή της «αρπαγής» με την πίστη στο Ευαγγέλιο και την αποδοχή της αγάπης του Χριστού. Σε κείμενό του τονίζει ότι ο πιστός πρέπει να προφυλάσσεται από την πλάνη του Αντιχρίστου και να είναι έτοιμος για την ημέρα κατά την οποία ο Χριστός θα πραγματοποιήσει την «αρπαγή»[13]. Έτσι, η προσδοκία της «αρπαγής» συνδέεται άμεσα με την προετοιμασία του πιστού για τα έσχατα.

Η έμφαση στην αποφυγή της Μεγάλης Θλίψης δημιουργεί έναν ιδιαίτερο ποιμαντικό προβληματισμό. Οι ίδιες οι πεντηκοστιανές πηγές αναγνωρίζουν ότι οι πιστοί μπορεί να αντιμετωπίσουν σοβαρές δοκιμασίες κατά τη διάρκεια της ζωής τους. Εφόσον η προσδοκία της «αρπαγής» προβάλλεται κυρίως ως εξασφάλιση της προσωπικής ασφάλειας καλλιεργείτε η επιθυμία αποφυγής του πόνου και της θυσίας. Ο Χριστός καλεί τους μαθητές Του να σηκώνουν τον σταυρό τους και να Τον ακολουθούν (Μάρκ. 8,34). Τους καλεί ακόμη να σηκώνουν τα βάρη των συνανθρώπων τους (Γαλ. 6,2). Η σταυρική αυτή πορεία φανερώνει ότι η αγάπη του Χριστού γίνεται πράξη μέσα από την προσφορά και τη θυσία για τον άλλον και όχι με την αποφυγή των δοκιμασιών[14].

---

[11] The General Council of the Assemblies of God, *Rapture of the Church*, Position Paper, εγκρίθηκε από το General Presbytery στις 14 Αυγούστου 1979, ιδίως οι ενότητες για την αρπαγή πριν από τη Μεγάλη Θλίψη, διαθέσιμο στο: https://ag.org/Beliefs/Position-Papers/Rapture-of-the-Church (ημερομηνία ανάκτησης: 12 Νοεμβρίου 2026).

[12] Ελευθέρα Αποστολική Εκκλησία Πεντηκοστής, «Η ιστορία μας», ενότητα «Ίδρυση της Ελευθέρας Αποστολικής Εκκλησίας Πεντηκοστής», διαθέσιμο στο: https://eaep.church/poioi-eimaste/about-us/our-history (ημερομηνία ανάκτησης: 12 Νοεμβρίου 2026).

[13] Λεωνίδας Φέγγος, «Να δεχθούμε την Αλήθεια του Ευαγγελίου και την Αγάπη του Ιησού Χριστού», Χριστιανισμός, διαδικτυακή ανάρτηση 2 Οκτωβρίου 2023, διαθέσιμο στο: https://www.christianity.gr/ephemerida/kyrio-arthro/2260-na-dechthoume-ten-aletheia-tou-euangeliou-kai-ten-agape-tou-iesou-christou (ημερομηνία ανάκτησης: 12 Νοεμβρίου 2026).

[14] Νικόλαος Κ. Κωνσταντινίδης, *Η Εσχατολογία των Πεντηκοστιανών*, μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Τμήμα Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη 2018, σ. 62–65, 83–84, διαθέσιμο στο: https://agiooros.org/media/ΒΙΒΛΙΑ/ΑΝΤΙΑΙΡΕΤΙΚΑ/Η%20ΕΣΧΑΤΟΛΟΓΙΑ%20ΤΩΝ%20ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΙΑΝΩΝ.pdf (ημερομηνία ανάκτησης: 12 Νοεμβρίου 2026).

4. Η αντίληψη του απρόσωπου θείου στη Θεοσοφία

Η σύγχρονη Θεοσοφία, όπως διαμορφώθηκε από την Έλενα Πετρόβνα Μπλαβάτσκυ, συνιδρύτρια της Θεοσοφικής Εταιρείας το 1875, παρουσιάζει το θείο ως μια απρόσωπη και αιώνια Αρχή. Στο έργο της *Η Μυστική Δοξασία* (1888), η Μπλαβάτσκυ περιγράφει αυτή την Αρχή ως πανταχού παρούσα, απεριόριστη και αμετάβλητη. Ο ανθρώπινος νους, σύμφωνα με τη διδασκαλία της, αδυνατεί να την κατανοήσει. Ο κόσμος προέρχεται από αυτή την Αρχή, εμφανίζεται και εξαφανίζεται μέσα από διαδοχικούς κύκλους και επιστρέφει στην αρχική του πηγή. Έτσι, η Θεοσοφία παρουσιάζει ως πηγή των πάντων μια απρόσωπη πραγματικότητα, η οποία δεν έχει τα χαρακτηριστικά του προσωπικού Θεού της χριστιανικής αποκαλύψεως[15].

Η θεοσοφική αντίληψη για τον Θεό επηρεάζει και τον τρόπο με τον οποίο κατανοείται η αμαρτία και η συγχώρηση. Σύμφωνα με την Μπλαβάτσκυ, κάθε πράξη και σκέψη του ανθρώπου έχει συνέπειες, τις οποίες καθορίζει ο απρόσωπος νόμος του κάρμα. Ο νόμος αυτός, σύμφωνα με τη διδασκαλία της, λειτουργεί με απόλυτη δικαιοσύνη και κανένας Θεός δεν μπορεί να απαλλάξει τον άνθρωπο από τις συνέπειες των πράξεών του. Ο άνθρωπος οφείλει να αντιμετωπίσει ο ίδιος αυτές τις συνέπειες και να επανορθώσει το κακό που προκάλεσε, είτε στην παρούσα ζωή είτε σε κάποια από τις επόμενες ενσαρκώσεις του. Επομένως, η Θεοσοφία δεν αναγνωρίζει τη δυνατότητα άφεσης των αμαρτιών από έναν προσωπικό Θεό[16].

Η θεοσοφική αντίληψη για τον Θεό καθορίζει και τον τρόπο με τον οποίο ο άνθρωπος προσεύχεται. Η Μπλαβάτσκυ απορρίπτει την προσευχή ως παράκληση προς έναν προσωπικό Θεό. Αντικαθιστά την προσευχή προς τον προσωπικό Θεό με μια εσωτερική άσκηση της ανθρώπινης θέλησης, με την αυθυποβολή. Σύμφωνα με τη διδασκαλία της, ο άνθρωπος συγκεντρώνει τη σκέψη και τη βούλησή του,

---

[15] H. P. Blavatsky, *The Secret Doctrine: The Synthesis of Science, Religion, and Philosophy*, τόμ. I, London: The Theosophical Publishing Company, 1888, «Proem», σ. 1–4, 14–18, ηλεκτρονική έκδοση: Theosophical University Press, διαθέσιμο στο: https://www.theosociety.org/pasadena/sd/sd1-0-pr.htm (ημερομηνία ανάκτησης: 12 Νοεμβρίου 2026).

[16] H. P. Blavatsky, *The Key to Theosophy*, Λονδίνο, The Theosophical Publishing Company, 1889, ενότητα XI, «On the Mysteries of Re-incarnation», υποενότητες «Periodical Re-births» και «Has God the Right to Forgive?», σ. 197–200, 223–225, ηλεκτρονική έκδοση: The Theosophy Library, διαθέσιμο στο: https://theosophylib.com/hpb/keytotheosophy.html (ημερομηνία ανάκτησης: 12 Νοεμβρίου 2026).

επιδιώκοντας να ενεργοποιήσει την πνευματική δύναμη που θεωρεί ότι υπάρχει μέσα του. Ακόμη και τον «ουράνιο Πατέρα» της χριστιανικής προσευχής τον ταυτίζει με τη θεία ουσία που, σύμφωνα με τη διδασκαλία της, βρίσκεται μέσα στον άνθρωπο[17]. Στην Ορθόδοξη Εκκλησία, ο Χριστός διδάσκει τους πιστούς να απευθύνονται στον Θεό με τα λόγια «Πάτερ ἡμῶν» (Ματθ. 6,9). Ο άνθρωπος προσεύχεται στον Θεό ως Πατέρα, Του εμπιστεύεται τις ανάγκες και τις δυσκολίες του και ζητεί τη βοήθειά Του. Έτσι, ενώ η θεοσοφική προσευχή στρέφει τον άνθρωπο προς τη θεία ουσία που θεωρεί ότι υπάρχει μέσα του, η ορθόδοξη προσευχή τον οδηγεί σε προσωπική σχέση και κοινωνία με τον Θεό.

5. Η Νέα Εποχή και η αναζήτηση του θείου μέσα στον άνθρωπο

Η Νέα Εποχή περιλαμβάνει διάφορα θρησκευτικά και εσωτεριστικά ρεύματα, καθώς και τεχνικές αυτογνωσίας και αυτοβελτίωσης, που δίνουν ιδιαίτερη σημασία στις εσωτερικές δυνατότητες του ανθρώπου. Παρότι οι επιμέρους διδασκαλίες διαφέρουν, αρκετές από αυτές υποστηρίζουν ότι ο άνθρωπος διαθέτει μέσα του μια θεϊκή δύναμη, την οποία μπορεί να ανακαλύψει και να ενεργοποιήσει με την εφαρμογή συγκεκριμένων τεχνικών. Τη διαδικασία αυτή την ονομάζουν «πνευματική αφύπνιση» ή «διεύρυνση της συνείδησης». Ο άνθρωπος καλείται, επομένως, να αναζητήσει μέσα στον ίδιο του τον εαυτό τη δύναμη που, σύμφωνα με αυτές τις διδασκαλίες, θα τον οδηγήσει στην πνευματική του ολοκλήρωση[18].

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η διδασκαλία της Σάκτι Γκαουέιν για τον λεγόμενο «δημιουργικό οραματισμό». Στο βιβλίο της *Creative Visualization*, η Γκαουέιν υποστηρίζει ότι ο άνθρωπος μπορεί να επηρεάσει την πραγματικότητα με τη δύναμη της σκέψης και της φαντασίας του. Τον προτρέπει να σχηματίζει νοερά την εικόνα όσων

---

[17] H. P. Blavatsky, *The Key to Theosophy*, Λονδίνο, The Theosophical Publishing Company, 1889, ενότητα V, «The Fundamental Teachings of Theosophy», υποενότητα «Is it Necessary to Pray?», σ. 66–68, ηλεκτρονική έκδοση: The Theosophy Library, διαθέσιμο στο: https://theosophylib.com/hpb/keytotheosophy.html (ημερομηνία ανάκτησης: 12 Νοεμβρίου 2026).

[18] Paul Heelas, *The New Age Movement: The Celebration of the Self and the Sacralization of Modernity*, Oxford–Cambridge, MA: Blackwell, 1996, σ. 18–23· πρβλ. Wouter J. Hanegraaff, «New Age Spiritualities as Secular Religion: A Historian's Perspective», Social Compass 46/2 (1999), σ. 145–160, διαθέσιμα στο: https://books.google.com/books?id=e0rrngEACAAJ και https://doi.org/10.1177/003776899046002004 (ημερομηνία ανάκτησης: 12 Νοεμβρίου 2026).

επιθυμεί και να συγκεντρώνει σε αυτήν τη σκέψη και τη θέλησή του. Σύμφωνα με τη συγγραφέα, οι σκέψεις λειτουργούν ως ενέργεια που προσελκύει αντίστοιχες καταστάσεις, ακόμη και σε ζητήματα υγείας, ευημερίας και προσωπικής ευτυχίας [19] . Με αυτή την έννοια χρησιμοποιείται στον συγκεκριμένο χώρο και ο όρος «θετική σκέψη». Πρόκειται για την πεποίθηση ότι ο άνθρωπος μπορεί, με τη σκέψη του, να επηρεάζει άμεσα όσα συμβαίνουν στη ζωή του. Η διδασκαλία αυτή εμφανίζεται ήδη στο κίνημα της «Νέας Σκέψης» (*New Thought*) του 19ου αιώνα και αργότερα διαδίδεται μέσα από τα διάφορα ρεύματα της Νέας Εποχής[20]. Επομένως, όταν ο όρος «θετική σκέψη» χρησιμοποιείται με αυτό το περιεχόμενο, εκφράζει συγκεκριμένες μεταφυσικές αντιλήψεις και όχι απλώς μια αισιόδοξη στάση απέναντι στις δυσκολίες.

Η αντίληψη αυτή αποδίδει στον άνθρωπο την ευθύνη για την αλλαγή τόσο της ζωής του όσο και του ίδιου του εαυτού του. Ο άνθρωπος καλείται να ανακαλύψει και να ενεργοποιήσει τις εσωτερικές του δυνάμεις, προκειμένου να επιτύχει την αυτοβελτίωση, την αυτοθεραπεία και, τελικά, μια μορφή αυτοσωτηρίας. Η υγεία, η ευτυχία και η πνευματική του ολοκλήρωση παρουσιάζονται ως αποτελέσματα της προσωπικής του προσπάθειας και της σωστής εφαρμογής συγκεκριμένων τεχνικών. Όταν όμως ο άνθρωπος πιστεύει ότι όλα εξαρτώνται από τη σκέψη και τη θέλησή του, μπορεί να θεωρήσει ότι ακόμη και η αρρώστια ή η αποτυχία του οφείλονται στη δική του ανεπάρκεια. Έτσι, μια διδασκαλία που του υπόσχεται ότι μπορεί να αλλάξει και να θεραπεύσει τον εαυτό του ενδέχεται να του δημιουργήσει ένα πρόσθετο βάρος, ιδιαίτερα όταν οι δυνάμεις του έχουν εξαντληθεί[21].

---

[19] Shakti Gawain, Creative Visualization: Use the Power of Your Imagination to Create What You Want in Your Life, Berkeley: Whatever Publishing, 1978· αναθεωρημένη έκδοση, New World Library, 1995, ενότητες «Form Follows Idea» και «The Law of Radiation and Attraction», απόσπασμα δημοσιευμένο με άδεια του εκδότη, διαθέσιμο στο: https://www.spiritsite.com/writing/shagaw/creative.html (ημερομηνία ανάκτησης: 12 Νοεμβρίου 2026).

[20] Louise Woodstock, «Think About It: The Misbegotten Promise of Positive Thinking Discourse», Journal of Communication Inquiry 31/2 (2007), σ. 166–189, διαθέσιμο στο: https://doi.org/10.1177/0196859906298177 (ημερομηνία ανάκτησης: 12 Νοεμβρίου 2026).

[21] Shakti Gawain, Creative Visualization: Use the Power of Your Imagination to Create What You Want in Your Life, Berkeley: Whatever Publishing, 1978, αναθεωρημένη έκδοση, New World Library, 1995, ενότητες «Form Follows Idea» και «The Law of Radiation and Attraction», διαθέσιμο στο: https://shaktigawain.wwwhubs.com/gawain2.htm· πρβλ. Jeffrey S. Levin και Jeannine Coreil, «'New Age' Healing in the U.S.», Social Science & Medicine 23/9 (1986), σ. 889–897, διαθέσιμο στο: https://doi.org/10.1016/0277-9536(86)90217-0 (ημερομηνία ανάκτησης: 12 Νοεμβρίου 2026).

6. Η πρωτοβουλία της θείας αγάπης και η ανθρώπινη ανταπόκριση

Οι διαφορετικές αντιλήψεις για τον Θεό επηρεάζουν και τον τρόπο με τον οποίο ο άνθρωπος αναζητεί τη σωτηρία του. Στη μεταρρυθμισμένη θεολογία η σωτηρία αποδίδεται στη χάρη του Θεού, ενώ σε ορισμένα νεοεποχικά ρεύματα η πνευματική ολοκλήρωση συνδέεται με την ανάπτυξη των εσωτερικών δυνάμεων του ανθρώπου. Οι διδασκαλίες αυτές διαφέρουν ουσιαστικά μεταξύ τους. Ωστόσο, όταν ο άνθρωπος στρέφει διαρκώς την προσοχή του στον εαυτό του, προσπαθώντας να διαπιστώσει αν έχει πιστέψει αρκετά, αν έχει προοδεύσει ή αν έχει εφαρμόσει σωστά κάποια τεχνική, μπορεί να χάσει την εσωτερική του ειρήνη και να ζει με συνεχή αγωνία.

Η Ορθόδοξη Εκκλησία θεμελιώνει τη σχέση του ανθρώπου με τον Θεό στην αγάπη που πρώτος ο Θεός τού προσφέρει. Ο απόστολος Ιωάννης γράφει: «**ἡμεῖς ἀγαπῶμεν, ὅτι αὐτὸς πρῶτος ἠγάπησεν ἡμᾶς» (Α΄ Ιω. 4,19).** Ο Θεός πλησιάζει τον άνθρωπο με την αγάπη Του και τον καλεί σε κοινωνία μαζί Του. Ο Χριστός φανερώνει αυτή την αγάπη με την ενανθρώπηση και τη σταυρική Του θυσία. Έτσι, ο άνθρωπος μπορεί να στηρίζει την ελπίδα του στον Θεό, ακόμη και όταν αισθάνεται αδύναμος και αδυνατεί να αντιμετωπίσει μόνος του τις δυσκολίες της ζωής.

Η αγάπη του Θεού ζητεί την ελεύθερη ανταπόκριση του ανθρώπου. Ο άνθρωπος προσεύχεται, μετανοεί και αγωνίζεται να ζήσει σύμφωνα με το θέλημα του Θεού. Στον αγώνα αυτόν τον ενισχύει η θεία χάρη. Ο απόστολος Παύλος προτρέπει τους χριστιανούς να εργάζονται για τη σωτηρία τους και τους υπενθυμίζει ότι ο ίδιος ο Θεός ενεργεί μέσα τους, ενισχύοντας τόσο τη θέληση όσο και τις πράξεις τους (Φιλ. 2,12–13). Η πνευματική ζωή χαρακτηρίζεται από τη συνεργασία του ανθρώπου με τη χάρη του Θεού. Ο άνθρωπος καταβάλλει τη δική του προσπάθεια, έχοντας εμπιστοσύνη στην αγάπη και στη βοήθεια του Θεού.

Επίλογος – Η πατρική αγάπη του Θεού

Η παραβολή του Ασώτου φανερώνει με ιδιαίτερη ζωντάνια την πατρική αγάπη του Θεού (Λουκ. 15,11–32). Ο νεότερος γιος εγκαταλείπει το πατρικό του σπίτι, σπαταλά την περιουσία του και καταλήγει να ζει μέσα στη φτώχεια και στην πείνα. Όταν αποφασίζει να επιστρέψει, θεωρεί ότι δεν αξίζει πλέον να ονομάζεται γιος και ετοιμάζεται να

ζητήσει μια θέση μισθωτού εργάτη. Ο πατέρας, όμως, τον βλέπει από μακριά, τρέχει κοντά του, τον αγκαλιάζει και τον καταφιλεί. Δέχεται τη μετάνοιά του και τον αποκαθιστά στην υιική του θέση. Με την παραβολή αυτή ο Χριστός φανερώνει την αγάπη του Θεού, ο οποίος δέχεται με χαρά τον άνθρωπο που επιστρέφει κοντά Του.

Τη σημασία αυτής της πατρικής αγάπης εξηγούν και οι άγιοι Πατέρες. Ο άγιος Ιωάννης Κασσιανός διακρίνει τρία κίνητρα που οδηγούν τον άνθρωπο στην τήρηση του θελήματος του Θεού. Ο δούλος υπακούει από φόβο για την τιμωρία, ο μισθωτός προσδοκά την ανταμοιβή, ενώ ο γιος υπακούει από αγάπη προς τον πατέρα του[22]. Την ίδια διάκριση παρουσιάζει και ο άγιος Ιωάννης της Κλίμακος. Περιγράφει τρεις μοναχούς που δέχθηκαν προσβολές. Ο πρώτος συγκράτησε την οργή του, ο δεύτερος σκέφτηκε την ανταμοιβή του, ενώ ο τρίτος λυπήθηκε για εκείνον που τον πρόσβαλε και έκλαψε για την ψυχή του[23]. Έτσι, οι δύο Πατέρες αναδεικνύουν την αγάπη ως το υψηλότερο κίνητρο της πνευματικής ζωής, που οδηγεί τον άνθρωπο να ενδιαφέρεται ακόμη και για εκείνον που τον αδικεί.

Η εμπιστοσύνη στη φιλανθρωπία του Θεού δίνει στον άνθρωπο τη δύναμη να μετανοεί χωρίς να απελπίζεται. Ο άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος, απευθυνόμενος στον Θεόδωρο που είχε υποπέσει σε αμαρτίες, τον ενθαρρύνει να επιστρέψει στον Θεό. Του υπενθυμίζει ότι ο Θεός δημιούργησε τον άνθρωπο από αγαθότητα και επιθυμεί τη σωτηρία του[24]. Αυτή την αγάπη φανερώνει ο Χριστός με την ενανθρώπηση και τη σταυρική Του θυσία (Ιω. 3,16–17). Ο άνθρωπος ανταποκρίνεται με την πίστη, τη μετάνοια και τον προσωπικό του αγώνα, έχοντας πάντοτε εμπιστοσύνη στη χάρη του Θεού. Ακόμη και όταν οι αδυναμίες και οι πτώσεις του τον βαραίνουν, μπορεί να επιστρέφει κοντά Του με την ελπίδα ότι η πατρική Του αγάπη θα τον δεχθεί.

---

[22] Ιωάννης Κασσιανός, Collationes Patrum, XI, 7–9, «Collatio prima abbatis Chaeremonis», αγγλική μετάφραση E. C. S. Gibson, στο Nicene and Post-Nicene Fathers, Β΄ σειρά, τόμ. 11, διαθέσιμο στο: https://ccel.org/ccel/schaff/npnf211.iv.v.ii.vii.html (ημερομηνία ανάκτησης: 12 Νοεμβρίου 2026).

[23] Ιωάννης ο Σιναΐτης, Κλίμαξ, λόγος Η΄, «Περὶ ἀοργησίας καὶ πραότητος», § 29, ελληνικό απόσπασμα δημοσιευμένο από την Ιερά Μητρόπολη Νέας Σμύρνης, διαθέσιμο στο: https://www.imns.gr/eidiseis/58-eidiseis2014/251-gios-oannis-t-s-klimakos-didaskalos-t-n-ret-n (ημερομηνία ανάκτησης: 12 Νοεμβρίου 2026)

[24] Ιωάννης Χρυσόστομος, Πρὸς Θεόδωρον ἐκπεσόντα, λόγος Α΄, Patrologia Graeca, τόμ. 47, στ. 277–308· αγγλική μετάφραση στο Nicene and Post-Nicene Fathers, Α΄ σειρά, τόμ. 9, διαθέσιμο στο: https://ccel.org/ccel/schaff/npnf109.v.iii.html (ημερομηνία ανάκτησης: 12 Νοεμβρίου 2026).